

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

УДОВИЧЕНКО ІРИНИ ВІТАЛІЇВНИ

«МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ УЧНІВ 10 - 11 КЛАСІВ НА ПРОФІЛЬНОМУ РІВНІ»

поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (географії)

Соціальні, духовні й економічні зрушення, які відбуваються сьогодні в Україні, вимагають радикальної трансформації освіти, широкого застосування нових технологій у вивченні шкільних предметів. Цього вимагає й національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.

Сучасний етап розвитку географічної освіти в Україні вимагає якісних змін у системі навчання географії, перегляду цілей і завдань, змісту, форм і засобів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Перебудова системи навчання курсів шкільної географії насамперед зумовлює врахування можливостей новітніх технологій навчання, використання яких створює не лише реальні умови для розширення і поглиблення змісту географічної освіти, а й сприяє інтенсифікації процесу навчання, його результативності, інтелектуальному розвитку учнів, формуванню якостей юного громадянина.

Проблема забезпечення високого рівня якості освіти безпосередньо пов'язана з організацією навчального процесу, підтримкою нових форм і методів навчання, комп'ютерних технологій, модульного навчання, рейтингової системи оцінки знань тощо.

Також психолого-педагогічна наука наголошує на необхідності педагогічного керування навчальним процесом, спираючись на активну позицію особистості педагога, потреби та інтереси учня та студента, як суб'єктів навчальної діяльності. Виходячи із потреб реформування сучасної освіти, змін, що відбуваються у світовому розвитку науки та освіти, ведуться

пошуки шляхів інтенсифікації та активізації навчального процесу, вдосконалення його форм і методів.

Саме розв'язанню даної проблеми й присвячене дисертаційне дослідження Удовиченко Ірини Віталіївни «Методичні засади навчання географії учнів 10 – 11 класів на профільному рівні». Виходячи з цього, є всі підстави стверджувати, що обрана для дослідження Удовиченко І.В. проблема досить актуальна. Адже, як засвідчив проведений автором дисертації аналіз науково-педагогічних публікацій з даної проблеми, вона досліджена дещо фрагментарно.

Незважаючи на те, що проблема профільного, диференційованого навчання розглядалася в різні часи під різними кутами зору науковців і практиків, наявні дослідження не торкалися організації профільного навчання географії в новій українській школі. Об'єктивні потреби розвитку освіти в Україні, реформаційні зміни нової української школи та теоретико-методична нерозробленість проблеми підкреслює своєчасність та актуальність дисертаційного дослідження Удовиченко І.В. як з наукової, так і з методичної точок зору та є науково-методичною відповіддю на виклики часу.

В сучасних реаліях організацію профільного навчання старшокласників потрібно розглядати як важливу складову модернізації загальної середньої освіти, розв'язання якої покликане реалізувати новий соціальний запит суспільства у сфері освіти.

Актуальним також, з огляду на зазначене, є питання різнобічного дослідження методичних засад навчання географії на профільному рівні відповідно до євроінтеграційних процесів, на основі концептуальних вимог до нової української школи, чому і присвячене презентоване дослідження.

Концептуальність ґрунтується на законодавчих документах галузі освіти, які є фундаментальними, а це – Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національна Доктрина розвитку освіти, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Концепції

реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», Концепції профільного навчання у старшій школі тощо.

Реалізація Концепції профільного навчання у старшій школі зумовлює потребу і у підготовці педагогічних кадрів нового покоління, які будуть спроможні забезпечити викладання географії на стандартному, академічному, профільному рівнях та впроваджувати у шкільну практику спецкурси, курси за вибором, факультативи з географії, що сприятиме якісній підготовці учнів, формуватиме у них готовність до свідомого професійного самовизначення та самовдосконалення впродовж усього життя.

На сьогоднішній день, не дивлячись на різноманітність форм організації профільного навчання, не всі вони застосовуються в закладах загальної середньої освіти. В першу чергу, це пов'язано з організаційними та методичними проблемами реалізації деяких форм профільного навчання.

Дисертація Удовиченко І.В. характеризується чіткою структурою, цілісністю, логічністю викладеного матеріалу, глибоким науковим аналізом вказаної проблеми, у ній обґрунтовано й розкрито такі головні кваліфікаційні ознаки дослідження, як мета, завдання, гіпотеза дослідження, наукова новизна, практична значущість. Рецензована робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, п'ятих розділів, висновків до розділів, загальних висновків, численних додатків. Ці ознаки характеризують не тільки науковий рівень проведеного дослідження, а й ступінь наукової зрілості здобувача.

Заслужують уваги методи дослідження, які дисертанткою застосовувались у своїй роботі: теоретичні, моделювання, емпіричні, експериментальні, математичної статистики, прогностичні та ін., з допомогою яких вдалось досягти вірогідності і надійності результатів дослідження. Виконане дисертаційне дослідження вказує на глибоку обізнаність автора, ерудицію у вирішенні поставлених проблем.

Про ґрунтовність даної роботи свідчить опрацювання великої кількості наукових джерел (527) і солідний власний доробок автора (84 публікації з теми дослідження, в тому числі і в зарубіжних наукових виданнях) та апробація на численних обласних, всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях, конгресах, з'їздах, форумах, семінарах, фестивалях, проектах тощо.

Результати дисертаційного дослідження Удовиченко І.В. підтверджені ґрунтовним педагогічним експериментом та кваліфікованим аналізом його результатів. Зміст експерименту полягав у ознайомленні учителів географії, у класах яких проводилось дослідження, з теоретичними і методичними основами проблеми дослідження, забезпеченні їх навчально-методичними матеріалами, у впровадженні у навчальний процес дидактичних моделей та методики реалізації методичних засад у процесі навчання учнів 10 -11 класів географії на профільному рівні, нагромадженні кількісних і якісних даних про характер дослідження.

Аналіз результатів формувального експерименту дозволив зробити висновок про доцільність та ефективність розроблених моделей та методики реалізації методичних засад у процесі навчання учнів географії на профільному рівні засобами інтерактивних технологій через навчання, вміння аналізувати глобальні й регіональні географічні проблеми сучасності, формувати критичне мислення через логічність, системність, асоціативність, діалогічність, абстрагування, узагальнення, вироблення власної позиції.

Також результати дисертаційного дослідження впроваджувалися шляхом безпосередньої педагогічної діяльності дисертантки через розробку методичних рекомендацій, навчальних посібників, модернізацію і розробку навчальних програм тощо. Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес багатьох вищих і середніх навчальних закладів різних областей України.

Значення отриманих у дослідженні результатів полягає у:

1) здійсненні аналізу теорії та практики навчання географії на профільному рівні в працях зарубіжних і вітчизняних авторів;

2) розробці й обґрунтуванні методологічних і методичних основ модернізації змісту, процесу навчання географії на профільному рівні, сутність яких складають ідеї людиноцентризму, географоцентризму, поєднання компетентнісного, діяльнісного, комплексного підходів у контексті ідей нової української школи на основі єдності філософсько-культурологічних і психолого-педагогічних чинників;

3) розробці психолого-педагогічних умов проектування та реалізації змісту навчання учнів на профільному рівні, принципів його конструювання;

4) розгляді підходів, еволюції поглядів, розкритті понять, структурних компонентів (потреб, мотивів, мети, навчальних завдань, дій, операцій, контролю, оцінки й самооцінки результатів тощо).

5) розкритті специфіки формування системи науково-методичних знань про просторово-часові закономірності в географії, із урахуванням вікових психологічних особливостей учнів 10 - 11 класів;

6) розробці системного підходу до створення якісно нових моделей реалізації методичних засад навчання географії на профільному рівні;

7) удосконаленні форм, засобів, технологій організації навчального процесу для реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання географії на профільному рівні;

8) критеріїв та показників готовності учителів географії до навчання учнів географії на профільному рівні (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, діялісно-поведінковий компоненти);

9) розробці етапів проведення науково-педагогічної експертизи, спрямованої на підтвердження результатів наукового дослідження.

Автор наголошує на необхідності забезпечення умов для якісної освіти старшокласників у відповідності з їхніми індивідуальними нахилами, можливостями, здібностями і потребами, забезпечення професійної орієнтації учнів на майбутню діяльність, яка користується попитом на ринку

праці, встановлення наступності між загальною середньою та професійною освітою, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу, як найвищої цінності нації.

Автором доведено, що запропонована методика реалізації методичних засад навчання географії учнів 10 -11 класів є багатофункціональною, відкритою і перспективною. Вона визначає спосіб реалізації змісту освіти, який передбачений освітніми стандартами, навчальними програмами, системою методів, прийомів, видів навчальної діяльності з позицій ефективного забезпечення поставленої мети.

Організуючи впровадження профільного навчання географії в старшій школі, автор вважає основним завданням не лише поглиблення знань з географії, а навчити аналізувати глобальні й регіональні проблеми сучасного світу, формувати критичне мислення через логічність, системність, асоціативність, діалогічність, абстрагування, узагальнення, вироблення власної позиції.

Оцінюючи загалом позитивно докторську дисертацію Удовиченко І.В. разом з тим звертаємо увагу на окремі зауваження та побажання:

1. У розробленій Удовиченко І.В. методичній моделі супроводу професійного зростання вчителів у системі післядипломної освіти показано напрями, форми роботи; розроблено навчально-тематичні плани, дорожню карту, методичні рекомендації, - у цьому контексті виникає питання щодо бачення здобувачем особливостей навчання майбутніх учителів в університетах та його специфіки з огляду на реформаційні зміни в новій українській школі.

2. На сторінках 205, 223, 232, 297 та 311 автор занадто захоплюється переліком прізвищ науковців щодо окремих питань.

3. В об'ємних «Додатках» до дисертації, зміст яких є суттєвим доповненням до дослідження, змодельований банк запитань засобами використання змісту чотирьох змістових ліній, що є значним доробком для

вчителів на етапі впровадження ідей що нової української школи, окремого розгляду потребують аналогічні розробки з формування ключових компетентностей засобами географії.

4. Робота виграла б за умови її логічного завершення прогностичним баченням авторки подальшого розвитку методики реалізації діяльнісного та ін. підходів у навчанні географії в контексті інтеграційних процесів, впровадження міжнародних стандартів навчання і тенденцій розвитку географічної освіти в нашій країні.

5. На жаль із дисертації невідомо, чи використовувалися у ході експерименту різні технічні засоби й прилади для об'єктивного фіксування ходу і результатів педагогічного експерименту.

6. Зустрічаються стилістичні і граматичні (ст. 125, 131 та ін.) огріхи у тексті дисертації.

Разом з тим висловлені зауваження не є принциповими і не впливають на загальну оцінку дисертаційного дослідження.

Аналіз дисертаційного дослідження та опублікованих наукових праць І.В. Удовиченко дає підставу зробити наступні висновки.

В дисертаційній роботі розроблені теоретичні положення, сукупність яких можна кваліфікувати як нове вагоме досягнення в розвитку перспективного напрямку методики навчання географії.

Знання теоретичних засад методики навчання географії учнів на профільному рівні озброїть вчителів-географів необхідним методичним апаратом для самостійної творчої роботи, сприятиме зростанню педагогічної майстерності, підвищенню професійного рівня, зростанню якості знань учнів.

Результати дослідження обраної теми можна вважати достатньою мірою обґрунтованими, оскільки вони базуються на фундаментальних положеннях сучасної методики навчання географії, педагогіки, психології та використовують досягнення вітчизняних і зарубіжних науковців у цих галузях, ґрунтуються на авторських методичних та методологічних підходах.

З огляду на сучасні освітньо-педагогічні реформації матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі при навчанні географії у закладах загальної середньої освіти, при підготовці майбутніх учителів географії.

Є всі підстави вважати, що дисертаційна робота І.В. Удовиченко є завершеним, цілісним, самостійно виконаним дослідженням актуальної проблеми. Робота містить нові як теоретичні, так і практичні експериментально одержані результати, які в сукупності є суттєвими для педагогічної науки. Автореферат відображає у необхідній і достатній мірі зміст, науковий і понятійний апарат дисертаційного дослідження.

Проведене під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України Топузова Олега Михайловича, дисертаційне дослідження Удовиченко Іриною Віталіївною на тему «Методичні засади навчання географії учнів 10 -11 класів на профільному рівні» виконане на високому науковому рівні, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07. 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №656 від 19.08.2015, №1159 від 30.12.2015, №567.07.2016), а сама дисертантка заслуговує присвоєння їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (географії).

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

М. Г. Криловець

З огляду на сучасні освітньо-педагогічні реформації матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі при навчанні географії у закладах загальної середньої освіти, при підготовці майбутніх учителів географії.

Є всі підстави вважати, що дисертаційна робота І.В. Удовиченко є завершеним, цілісним, самостійно виконаним дослідженням актуальної проблеми. Робота містить нові як теоретичні, так і практичні експериментально одержані результати, які в сукупності є суттєвими для педагогічної науки. Автореферат відображає у необхідній і достатній мірі зміст, науковий і понятійний апарат дисертаційного дослідження.

Проведене під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України Топузова Олега Михайловича, дисертаційне дослідження Удовиченко Іриною Віталіївною на тему «Методичні засади навчання географії учнів 10 -11 класів на профільному рівні» виконане на високому науковому рівні, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07. 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №656 від 19.08.2015, №1159 від 30.12.2015, №567.07.2016), а сама дисертантка заслуговує присвоєння їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (географії).

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

М. Г. Криловець

Зав. канцелярії: *М. Г. Криловець*
В. М. Давиденко

